Il-Poeta J.J.Cremona (1918-2020)

Kiteb poeżiji bit-Taljan, bl-Ingliż u bil-Malti

Charles Briffa

John J.Cremona twieled ix-Xagħra fis-6 ta' Jannar 1918 u miet lejlet il-Milied 2020. Kien il-bniedem importanti li fassal il-Kostituzzjoni ta' Malta, kien Prim Imħallef, u fix-xena internazzjonali nħatar Viċi-President tal-Qorti Ewropew tad-Drittijiet Umani.

Hemm aspetti oħra ta' ħajtu li ma tantx huma magħrufin bħar-rabtiet li kellu mal-arti: kien kritiku tal-arti, illustratur tal-kotba għal dar ta' pubblikazzjoni, u studja l-inċiżjoni taħt Carmelo Mangion (1905-1997) fl-Iskola tal-Arti. Imma hawnhekk se nitkellem fuqu bħala poeta ewlieni u nibda billi nfakkar li l-ħila poetika tiegħu wasslet lill-Prof. Fr Peter Serracino Inglott (1936-2012) sabiex isejjaħlu "l-missier tal-poeżija moderna f'Malta".

Cremona kiteb poeżiji bit-Taljan, bl-Ingliż, u bil-Malti, u ħareġ ġabra tagħhom f'*Poesie, Poems, Poeżiji* (2009 – hawnhekk fuq dan se nitkellem), u fassal u ħareġ ġabra oħra ta' poeżiji bil-Malti li semmieha *Poeżiji* (2018).

Fil-poeżija ta' Cremona nsibu, fost oħrajn, it-tliet prinċipji mxandra minn Ezra Pound bħala karatteristiċi tal-poeżija l-ġdida tal-ewwel diċennji tas-seklu 20. Insibu trattament dirett tas-suġġett (ara, b'eżempju, l-għanqud poetiku ta' seba' xogħlijiet li semmieh 'Il-Poeżiji ta' Beatrice'), ekonomija ta' kliem (bħal, ngħidu aħna, f''The Little Things' fejn kull kelma tagħmel xi ħaġa), u sekwenza ritmika (bħalma nsibu f''La Vecchia Casa' fejn ir-ritmu jiċċarġja l-lingwa b'intensità emozzjonali). Dawn il-karatteristiċi huma parti mit-teknika tiegħu li kien iħaddem fit-tletinijiet u baqa' jħaddem sal-aħħar ta' ħajtu, għax il-moderniżmu mġedded għadu jsibhom konvenjenti.

Ir-relazzjoni mad-dinja

Għal Cremona l-poeżija kienet mezz li bih jegħleb esperjenza. Ir-realtà umana kixfitlu l-eżistenza, u hu ħataf dik il-kixfa fil-lingwa ekonomika tal-poeżija. Kellu fiduċja sħiħa fil-poeżija. Emmen fil-potenzjal tal-poeżija u kien jafda fiha għall-interpretazzjoni tal-esperjenzi. It-tifkiriet imlew il-poeżiji sax-xifer b'assoċjazzjonijiet miżjuda u b'lingwa figurattiva li bniet realtà interna.

Għax Cremona iddependa ħafna fuq il-lingwa figurattiva fil-proċess ta' reifikazzjoni tal-esperjenzi. Pereżempju, f''Il-Poeżiji ta' Beatrice' nsibu "l-ħobż/sħun taż-żgħożija", "Id-dawl prottet/ tal-għodwa ngazza", "ix-xemx tqum/ minn bejn l-imwiet", "kaktus kandelabru/ fid-deżert", u "l-arpa ta' leħnek". Il-potenzjal metaforiku għandu implikazzjonijiet li jaqbżu l-qasam lingwistiku. Il-kognizzjoni u l-metafori huma proċeduri interrelatati li jimmaniġġjaw l-esperjenza. Il-poeżiji ta' Cremona b'hekk jiġu xeni psikoloġiċi, mhux f'sens awtobijografiku biss imma anki għax juru kif l-esperjenzi, il-kognizzjoni, u l-lingwa jirreaġixxu ma' xulxin: interazzjoni li takkumpanja l-moderniżmu bħal tebgħa tat-twelid. Ir-reifikazzjoni tal-esperjenza hija l-pont li tgħaqqad il-lingwa mar-realtà biex bl-interazzjoni ta' bejniethom il-poeżija tidħol fl-għalqa tal-kognizzjoni.

Il-poeta ħassu meħtieġ fir-relazzjoni mad-dinja. Ngħidu aħna, f''Ħanut tal-Kotba Użati, Richmond', jagħti ħajja lix-"xwejħa tas-soltu": fin-narrattiva tiegħu juri kif f'dan il-ħanut it-tnejn li huma kienu jinjoraw lil xulxin imma mbagħad żviluppaw relazzjoni ħiemda li wasslitu jifhem ftit il-ħajja privata tagħha. Il-poeta jħossu essenzjali fir-relazzjoni ta' dak li ħoloq hu, u dak li joħloq hu jiġi mid-dinja ta' madwaru. Bil-poeżija (li lix-xwejħa tatha ħajja), Cremona bena l-wisgħa bejn l-ewwel persuna singular u x-xwejħa: ingaġġa ruħu f'att ta' komunikazzjoni. U f'għajnejh, ħaġa żgħira kibret f'monument ('The Little Things') li qanqal biċċiet ta' lingwa li saru "frozen marble statues/ in a locked corridor". L-interpretazzjoni ta' esperjenza ssir tifsira solitarja għax kull ħsieb huwa frott tal-perspettiva tiegħu: kull proċess komunikattiv huwa att individwali ta' interpretazzjoni u l-poeżija ssir donnha "the persistent echo" li jibqa' jidwi f'lok solitarju ("lone corridor").

Hemm aspetti oħra tal-ħajja ta' J.J. Cremona li ma tantx huma magħrufin bħar-rabtiet li kellu mal-arti

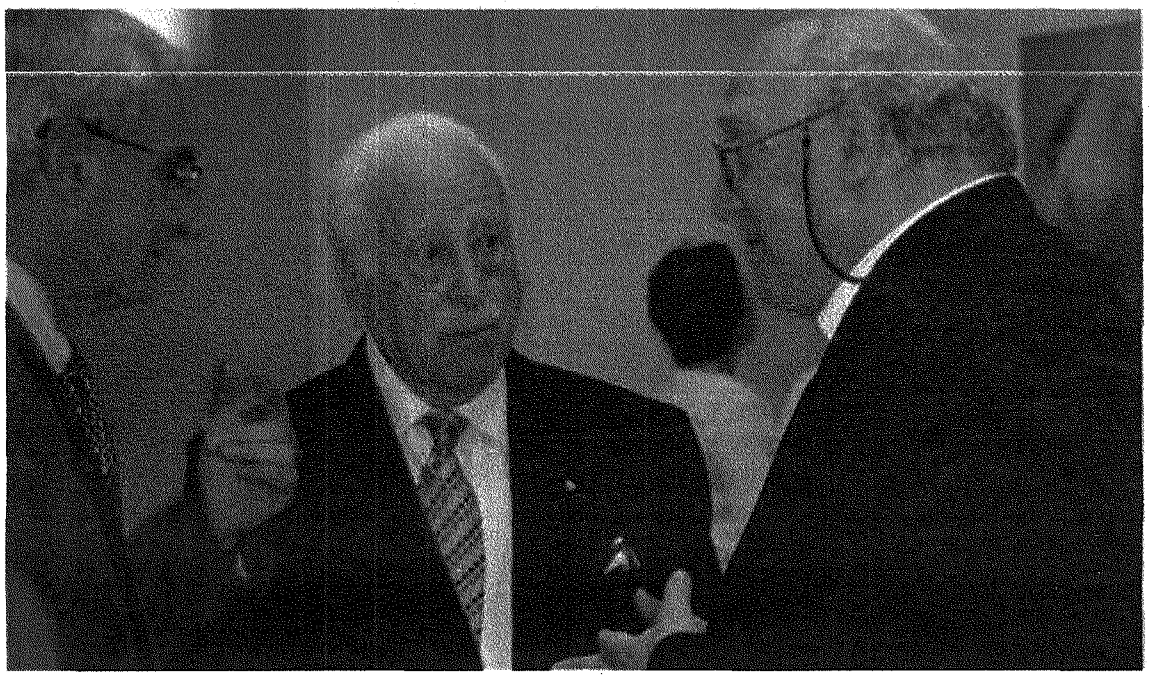

Prof. Fr Peter Serracino Inglott (1936-2012) sejjaħ lil J.J. Cremona bħala l-missier tal-poeżija moderna f'Malta

> **Emmen fil-potenzjal tal-poeżija u kien jafda fiha għall-interpretazzjoni tal-esperjenzi.**

Semmejt in-narrattiva għax fil-konċiżjoni ta' kitbietu Cremona rrakkonta ġrajjiet bħal dik tal-kelb mejjet "in a knotted sack" midfun f'"shapeless hole" ('Requiem for a Dog'). Dawn iż-żewġ frażijiet jagħtuna dehra tar-rispett li bih indifen il-kelb li jqum minn qabru biex fl-ispirtu tal-ħaġar tal-Imnajdra jintilef fil-baħħ tal-baħar fi tmiem il-jum. Fi Cremona rridu nidraw insibu l-ħafna fil-ftit.

It-tema tal-mewt

Fost it-temi frekwenti ta' Cremona nsibu l-mara u l-mewt. 'In Morte di Donna' tgħaqqadhom flimkien dawn iż-żewġ temi. Il-mewt ta' mara ġġib qerda ta' ġmiel ħaj. Ġmiel il-mara jitfisser fil-ħajja mimlija ħsejjes u movimenti li jqanqlu l-fantasija li tħaddan sħaħar jixegħlu u jtiru. Imma meta x-xemgħa tintefa, il-ġmiel isir vittma tal-waqfien u tal-ħemda bħal nixxiegħa sigrieta taħt l-art.

Il-kuntrast bejn il-ħeġġa, il-ħsejjes, u d-dawl fil-ħajja u l-waqfien, il-ħemda, u l-ħabi tal-mewt jgħaddina (lilna l-qarrejja) minn tqanqil ħaj ta' fantasija għal tifi ta' ħajja f'dak li jsir moħbi. Il-memorji li jħufu 'l barra mill-"earth cubicle" ('The Little Things') isiru "odd phrases" li hu (li kien għadu ħaj) qieshom monumenti. Imkeffna "in un canto nascosto", il-mejta ma tisma' xejn. Lanqas il-kelb fidil li jmut ma jisma', avolja l-poeta jrid jibqa' jsejjaħlu: "and I called you by name and/ you did not hear" ('Requiem for a Dog') għax il-mewt tneżża' l-identità ta' dak li jkun. Però, fil-mewt ta' ħaddieħor jagħraf il-limiti tiegħu nnifsu ("the last/ limits of me").

Fenomenu interessanti fis-soċjetà Maltija tal-lum huwa l-fatt li fl-iskopijiet interni tal-komunità tagħna ninqdew spiss bil-bilingwaliżmu (Malti-Ingliż) kważi fl-oqsma kollha soċjali, ħlief meta niġu għal-letteratura (anzi għall-poeżija) għax kultant jintużaw tliet lingwi (Malti-Ingliż-Taljan). L-użu tat-tliet lingwi hawnhekk juri l-lokalizzazzjoni tal-imgħoddi kulturali u l-attwalità globali li jikkoeżistu maċ-ċokon ta' Malta. Huma tliet lingwi, però, li juru mentalità waħda u kontemporanja.

B'dawn it-tliet lingwi Cremona kixef lilu nnifsu u tana speċi ta' awtoritratt li fih hemm il-fantasija tħuf bħal ħares. Naqrah donnu l-bniedem eżiljat internament, mhux tant għax maqtugħ min-nies imma għax donnu l-bniedem solitarju f'folla nies jimmedita fuq it-temi favoriti tiegħu b'etika li tiddependi fuq il-poeżija.

Ħasra li qatt ma ngħata xi ġieħ letterarju minkejja li kemm-il darba ressaqtu quddiem l-Akkademja tal-Malti għal dan il-għan.